

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 440/2025 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen valtionosuusjärjestelmäuudistuksesta ja negatiivisten valtionosuuksien kuntien tilanteesta

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Henrik Wickströmin/ r näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 440/2025 vp:

Mitä hallitus aikoo tehdä helpottaakseen negatiivisten valtionosuuksien kuntien tilannetta, ja onko hallitus arvioinut sellaista mahdollisuutta, että valtionosuuksien harkinnanvaraisen korotuksen puitteissa luotaisiin erillinen haku, jolla tuettaisiin erityisesti negatiivisten valtionosuuksien kuntia?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Nykyisten negatiivisten valtionosuuksien tausta on pääosin sote-uudistuksessa. Vaikka uudistuksessa kuntien tuloja ja menoja siirtyi yhtä suurella osuudella koko maan tasolla, yksittäisissä kunnissa siirtyneet kustannukset ja tulot saattoivat poiketa oleellisesti. Näitä eroja tasattiin merkittäväällä tasauskerällä sote-uudistuksen yhteydessä. Mikäli siirtyneet kustannukset olivat tuloja suurempia, tätä erotusta tasattiin negatiivisella muutosrajoittimella 60 prosentin osuudella kustannusten ja tulojen erotuksesta. Tämän lisäksi kunnan talouden tasapainotilan muutosta rajattiin järjestelmämuutoksen tasauksella. Yhteenlaskettuna nämä tasaukset voivat yksittäisessä kunnassa olla yli +/-1000 euroa asukasta kohti.

Sote-uudistuksessa kuntien peruspalvelujen valtionosuutta ja veromenetysten korvauksia leikattiin 70 prosentin osuudella. Tältäkin osin yksittäisissä kunnissa leikkaus kohdistui hyvin eri tavoin kunnan valtionosuuteen. Osalla kunnista valtionosuus väheni jopa yli 90 prosenttia uudistusta edeltävästä tasosta. Tämä riippui siitä, miten valtionosuuden laskennalliset tekijät kohdistuivat kuntaan.

Valtiovarainministeriön hallinnoiman kuntien peruspalvelujen valtionosuuden negatiivisuutta saattaa kasvattaa kotikuntakorvausmenettely, jolla rahoitusta kohdennetaan sen perusteella, miten kunta järjestää oman perusopetuksensa. Jos kunta ei itse järjestä oman kunnan oppilaille opetusta, se maksaa opetuksen järjestäjälle kotikuntakorvausta. Tämä näkyy kunnan valtionosuusmaksatuksessa negatiivisena eränä. Vuonna 2025 kolmen kunnan – Kaavin, Vimpelin ja Kustavin -

valtionosuusmaksatus on negatiivinen valtiovarainministeriön hallinnoimassa maksatuksessa negatiivisen nettomääräisen kotikuntakorvauksen takia. Tätä osaa ei tulisi kuitenkaan arvioida samalla tavoin kuin muuta negatiivisuutta, koska kunnan on vastattava omien oppilaiden opetuksen kustannuksista. Samalla tavoin tulee menetellä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoiman negatiivisen rahoituksen osalta.

Ratkaisuna negatiivisten valtionosuuksien ongelmaan on esitetty mm. negatiivisten valtionosuuksien kuittaamista eli jonkinlaista anteeksiantoa niiltä osin kuin ne menevät negatiiviseksi. Tämän osalta on kuitenkin nostettava esille kuntien tasapuolinen kohtelu valtionosuusmuutosten suhteen. Sote-uudistuksen yhteydessä negatiivisen valtionosuuden kuntien valtionosuuden leikkaus ei ollut koko maan suurimpia. Monella muulla kunnalla leikkausosuus oli huomattavasti suurempi. Koska näiden kuntien valtionosuus ei ole mennyt negatiiviseksi, ne eivät saisi minkäänlaista kompensatiota mahdollisesti hyvinkin suuresta valtionosuuden vähenemisestä. On myös otettava huomioon sote-uudistuksessa toteutunut kustannusten ja tulojen yhteisvaikutus kunnittain. Negatiivisen sote-erän taustalla on kustannusten tuloja suurempi siirtymä pois kunnan taloudesta uudistuksen yhteydessä. Vastaava tilanne on kaikissa negatiivisen valtionosuuden kunnissa.

Vuoden 2025 rahoituspäätöksessä hallitus on jo pyrkinyt huomioimaan etenkin harkinnanvaraista valtionosuuden korotusta hakeneiden negatiivisen valtionosuuden kuntien tilannetta. Valtionosuuden korotusta saaneisiin kuntiin sisältyi yhteensä kolme negatiivisen valtionosuuden kuntaa. Kuntien valtionosuutta voidaan korottaa harkinnanvaraisesti, jos kunta on ensisijaisesti poikkeuksellisten tai tilapäisten kunnallistaloudellisten vaikeuksien vuoksi lisätyn tuen tarpeessa. Tarpeeseen vaikuttavina seikkoina otetaan huomioon myös paikalliset erityisolosuhteet.

Harkinnanvaraisen korotuksen jakopäätöksessä erillisen haun toteuttaminen on sikäli vaikeaa, että lainsäädännön perusteella kunnan tulee täyttää ensisijaisesti erityisen kunnallistalouden vaikeuksien vaatimukset. Tämä koskee yhdenmukaisesti myös negatiivisen valtionosuuden kuntia. Jatkossakin negatiivisen valtionosuuden kuntien tilanteeseen tulee kiinnittää erityistä huomiota siten, etteivät nämä kunnat ajaudu kohtuuttomiin tilanteisiin järjestäessään lakisääteisiä palveluja. Tältä osin valtionosuuden negatiivisuus voisi olla lisäperuste korotuksen myöntämiselle.

Lopuksi on todettava, että vaikka kuntien peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmä toimii laskennallisten kriteerien osalta kuten sen on tarkoitettukin, sote-erät ovat rikkoneet järjestelmän perustaa esimerkiksi mahdollistaen suuret negatiiviset valtionosuudet. Lisäksi yksittäisten kuntien valtionosuuksista sote-erät saattavat muodostaa erittäin suuren osuuden, mikä ei voi olla järjestelmän kannalta tarkoituksenmukaista. Näihin epäkohtiin on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota tulevaisuudessa. Harkinnanvarainen valtionosuus on ensiapua negatiivisen valtionosuuden kuntien akuuttiin tilanteeseen mutta pitemmällä tähtäimellä sote-erien poistamiseen järjestelmästä olisi löydettävä kestävä ratkaisu.

Helsingissä 8.1.2026

Kunta- ja alueministeri Anna-Kaisa Ikonen